NOGIRONLIGI BO‘LGAN SHAXSLARNING PSIXOLOGIK MOSLASHUVI: TIBBIY VA MAXSUS PSIXOLOGIYA KESISHUVIDA REABILITATSION YONDASHUV

Bahoroy Usanova
Farg‘ona viloyati So‘xtumani 1-son texnikum psixologi
usanovabahoroy3@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda nogironlik va funksional cheklanish sharoitida shaxsning psixologik moslashuvi, ijtimoiy faolligi hamda reabilitatsiya jarayonidagi psixologik qo‘llab-quvvatlash masalalari yoritiladi. Maxsus psixologiya doirasida rivojlanish yoki faoliyat cheklanishlari shaxsning bilish jarayonlari, emotsional-irodaviy sohasi va ijtimoiy munosabatlari bilan bog‘liq holda o‘rganiladi. Tibbiy psixologiya nuqtayi nazaridan esa kasallik yoki jarohatdan keyingi funksional o‘zgarishlarning shaxs tomonidan qabul qilinishi va yangi hayot sharoitiga moslashish mexanizmlari muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: maxsus psixologiya, tibbiy psixologiya, nogironlik, psixologik moslashuv, reabilitatsiya, ijtimoiy integratsiya, funksional cheklanish.

Nogironlikni faqat tibbiy tashxis bilan izohlash zamonaviy psixologik yondashuvda yetarli emas. Insonning real hayotdagi faoliyati uning sog‘liq holati bilan birga atrof-muhit, ijtimoiy munosabatlar va mavjud qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlariga ham bog‘liq. JSSTning Xalqaro funksionallik, nogironlik va salomatlik klassifikatsiyasi (ICF) inson faoliyatini sog‘liq holati va muhit omillari bilan bog‘liq holda baholashga imkon beradi [1].

Maxsus psixologiyada rivojlanishning turli cheklanishlari shaxsning psixologik xususiyatlariga ta’siri nuqtayi nazaridan o‘rganiladi. Bunda bilish faoliyati, emotsional soha, muloqot, mustaqillik va ijtimoiy moslashuv masalalari muhim o‘rin tutadi [2].

Nogironlik bilan bog‘liq psixologik moslashuv bir martalik holat emas, balki vaqt davomida o‘zgarib boradigan jarayondir. Inson dastlab o‘zidagi cheklanishni qabul qilishda qiyinchilikka duch kelishi, keyinchalik esa yangi sharoitga moslashish strategiyalarini shakllantirishi mumkin.

Ayniqsa, jarohat yoki kasallik natijasida keyinchalik paydo bo‘lgan nogironlikda shaxsning avvalgi hayot tarzi bilan yangi imkoniyatlari o‘rtasidagi tafovut psixologik zo‘riqishga olib kelishi mumkin. Bunday vaziyatda psixologik yordamning vazifasi insonning mavjud imkoniyatlarini aniqlash, real maqsadlarni shakllantirish va uning mustaqilligini qo‘llab-quvvatlashdan iborat [3].

Reabilitatsiya psixologiyasida psixologik baholash, individual va guruhiy maslahat, kognitiv reabilitatsiya, xulq-atvor bilan ishlash hamda oila a’zolarini qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlardan foydalaniladi [3].

Nogironligi bo‘lgan shaxsning psixologik moslashuvini o‘zini va o‘z imkoniyatlarini baholash, emotsional holat, mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlik, ijtimoiy munosabatlar, reabilitatsiya jarayonidagi faollik, oilaviy qo‘llab-quvvatlash va kelajak istiqboliga munosabat kabi ko‘rsatkichlar orqali kompleks o‘rganish mumkin.

Tadqiqotda maxsus psixologiya va tibbiy psixologiya imkoniyatlarini birlashtirgan holda “funksional cheklanish — psixologik moslashuv — ijtimoiy ishtirok” tizimini o‘rganish mumkin.

Bunda nogironlikning o‘zi emas, balki shaxsning mavjud cheklanishni qanday qabul qilishi, o‘z imkoniyatlarini qanday baholashi va ijtimoiy muhit bilan qanday munosabatga kirishishi asosiy psixologik o‘zgaruvchilar sifatida qaraladi. Bu yo‘nalish diagnostika mezonlari va reabilitatsion dastur ishlab chiqish uchun nazariy asos bo‘lishi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Nogironligi bo‘lgan shaxslarning psixologik moslashuvi tibbiy va maxsus psixologiya kesishmasidagi murakkab ilmiy muammolardan biridir. Shaxsning psixologik holatini baholashda uning klinik yoki funksional cheklanishlarini hisobga olish bilan birga, individual imkoniyatlari, ijtimoiy muhiti va mustaqillik darajasini ham o‘rganish zarur. Reabilitatsiyaning maqsadi mavjud cheklanishlarni kamaytirish bilan bir qatorda insonning kundalik hayotdagi faolligi va ijtimoiy ishtirokini qo‘llab-quvvatlash bilan ham bog‘liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF. — Geneva: World Health Organization, 2001. — 299 p.
2. Шипицына Л.М. (ред.). Специальная психология: учебник для академического бакалавриата. — Москва: Юрайт, 2019. — 286 с.
3. Brenner L.A., Reid-Arndt S.A., Elliott T.R., Frank R.G., Caplan B. (eds.). Handbook of Rehabilitation Psychology. 3rd ed. — Washington, DC: American Psychological Association, 2019. — 544 p.
4. Котельникова А.В., Кукшина А.А., Бузина Т.С., Тихонова А.С. Стратегия психокоррекционной работы в процессе медицинской реабилитации пациентов с нарушением функции движения // Клиническая и специальная психология. — 2020. — Т. 9. — № 4. — С. 151–168.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.